

**Західноукраїнські землі
на початку XX ст.**

План:

- 1. Соціально-економічне становище в західноукраїнських землях на початку ХХ ст.**
- 2. Розвиток українського руху.**
- 3. Діяльність національних і спортивно-фізкультурних організацій «Сокіл», «Січ», «Пласт»**

Основні дати:

- **1900 р.** – обрання А. Шептицького митрополитом Української греко-католицької церкви (УГКЦ)
- **1902 р.** – селянський страйк в Галичині
- **1907 р.** – впровадження в Австро-Угорській імперії загального виборчого права для чоловіків

Персоналії

- А. Шептицький
- І. Боберський
- К. Трильовський
- Д. Донцов

**1. Соціально-економічне
становище в
західноукраїнських землях на
початку ХХ ст.**

Промисловість та сільське господарство

Галичина, Закарпаття, Буковина були **відсталою аграрною провінцією Австро-Угорської імперії**.
У цьому секторі економіки було зайнято близько **90% населення**.

Характерні риси

- Економічне **становище** західноукраїнських земель фактично нагадувало **колоніальне**.
- **Промисловість мала сировинний** характер розвитку.
- В економіці краю **домінував іноземний капітал**.
- Основна частина промислового населення була **ремісниками**. Західноукраїнські робітники зазнавали **жорстокої експлуатації**.
- Сільське господарство характеризувалося **особливо повільними темпами розвитку**.
- Посилювалося **аграрне перенаселення**.
- **Масова еміграція західноукраїнського селянства**.

Промисловість

На західноукраїнських землях промисловість **розвивалась повільніше, ніж у Наддніпрянщині.**

На початку ХХ ст. у Східній Галичині нараховувалося **700 промислових підприємств**, де працювало **300 тис. робітників.**

Видобуток нафти

- **Найбільш потужно розвивався видобуток нафти.**
- У 1900 р. тут видобували понад 325 тис. тон нафти, а через три роки її видобуток зріс у 6 разів, що становило **5% від світового видобутку.**
- Цісарська влада не заохочувала перероблення нафти на місцях. Вивізне мито на неперероблену нафту було нижчим, ніж на нафтопродукти. Тому **на місцях видобутку перероблялася лише третина від загальної кількості сирової нафти**, а решта відправлялась для перероблення до Австрії та інших провінцій монархії.

Харчова і легка промисловість

- На початку ХХ ст. **пожвавився розвиток більшості галузей харчової промисловості**, насамперед цукрової, борошномельної, спиртогорілчаної тощо.
- Працювало **п'ять полотняних фабрик**, орієнтованих на потреби внутрішнього ринку.

Деревина

- Щорічно в районі **Карпат** вирубували **10 млн куб. м деревини**. Дві третини її у вигляді сировини або напівфабрикатів вивозилися для подальшого перероблення у промислово розвинені райони Австро-Угорщини, а **одну третину переробляли на 100 місцевих невеликих лісопильних заводах (у середньому по 20 робітників)**.

Сіль

- У краї **видобували 64% солі Австро-Угорської монархії.**
- на сіль було введено **державну монополію і високу ціну.** Внаслідок такої політики західноукраїнське населення потерпало від **«соляного голоду»**, а сіль вивозилася на продаж **за кордон.**

Озокерит, вугілля, граніт, мармур, вапняк, глина

- У краї видобували також **озокерит** (гірський віск) для виготовлення мастил, церковних свічок, ізоляційних матеріалів в електротехніці, **буре вугілля**, основним споживачем якого була місцева залізниця.
- У Закарпатті видобували **граніт**, **мармур**, **вапняк**, гончарну та білу вогнетривку **глину**, що використовувалася для виготовлення фарфорового й фаянсового посуду.

Концентрація виробництва і капіталу

- На початку ХХ ст. провідне становище посідали **великі промислові об'єднання**.
- **Динамізувався процес концентрації виробництва**: з 1902 по 1910 роки кількість робітників Галичини збільшилася на третину, а число підприємств зменшилося майже вдвічі.

Світова криза 1900-1903 р. і монополізація

- Криза, загостривши конкуренцію та посиливши поляризацію підприємств, **змусила буржуазію максимально сконцентрувати і об'єднати сили.**
- Внаслідок посилення концентрації промисловості в деяких галузях **виникли компанії (великі підприємства), фірми чи об'єднання (спілки), що посідали монопольне становище:** «Галицько-Карпатське товариство», «Галіція», «Мундус», «Сольва», які вкладали гроші у розвиток нафтової, хімічної, деревообробної промисловості.

Іноземний капітал

- У XIX ст. в Західній Україні господарювали **австрійські підприємці**.
- На початку XX ст. розпочалось активне проникнення в галузь **німецького**, а згодом **американського** та **англійського** капіталу.
- Іноземні підприємці скуповували на західноукраїнських землях тисячі гектарів лісу. **Хижацьке розроблення лісових масивів** призводило до зменшення їхніх площ. Лише за 1912 р. вони скоротилися більше ніж на 1100 га.

Підприємництво

- На західноукраїнських землях у 1904 р. **вітчизняній буржуазії** належало декілька десятків кредитних товариств, 9 промислових і декілька інших підприємств.
- **У цілому вона була кількісно і якісно слабкою.**

Індустріальна модернізація

- На західноукраїнських землях процеси індустріальної модернізації охопили **нафтодобувну промисловість**. Істотні зміни відбулися із застосуванням глибинного буріння. Зростала кількість парових двигунів. За кілька десятиріч технічна оснащеність праці у нафтодобуванні значно підвищилась. Якщо в середині XIX ст. у всій галузі працювало 5 парових машин, то 1904 р. їх нараховувалось уже 347. На початку XX ст. нафтодобувна промисловість зазнала технічної реконструкції: закривалися невеликі криниці, ями, розпочалося буріння свердловин завглибшки понад 1000 м. Внаслідок застосування нової бурильної техніки зростав щорічний видобуток нафти: з 40–70 тис. т в останнє десятиріччя XIX ст. до 325 тис. т 1900 р.
- Крок уперед зробила **лісопереробна та хімічна промисловість**, де на початку XX ст. працювало три великих на той час підприємства (у Великому Бичкові в Закарпатті, у Тур'ї-Бистрій, у Перечині), кожне з яких нараховувало по 300–600 робітників.
- **У цілому індустріальна модернізація в західноукраїнських землях відбувалася повільніше, ніж у підросійській Україні.**

Сільське господарство

На західноукраїнських землях **сільське господарство домінувало в економіці краю** (понад **2/3** валової продукції).

Багатогалузеве сільське господарство було орієнтовано на внутрішній та зовнішній ринки. На початку ХХ ст. його **товарність зростала**.

У торговому балансі господарств провідна роль відводилась **рослинництву**, паралельно з ним **успішно розвивалось і тваринництво**.

Структура сільського господарства

- У структурі посівів провідним напрямом було вирощування **зернових культур** (майже 60% усіх посівних площ).
- У **Східній Галичині** переважав **вівсяно-житній**, а в **Закарпатті** та Північній Буковині домінував **вівсяно-кукурудзяний напрям**. Щодо пшениці, то вона посідала **третє місце** у посівній площі краю.
- Під технічні культури (коноплі, льон, тютюн, цукровий буряк, хміль) відводилося лише 1% усіх посівних площ.
- **Врожайність зернових була вищою, ніж у Наддніпрянщині, і сягала 10 ц/га.**

Дефіцит зерна і орної землі

- У краї був **дефіцит зерна**. Населення західноукраїнських земель споживало хліба **удвічі менше**, ніж у Наддніпрянщині, та покривало нестачу товарного хліба **імпортом**.
- Селяни відчували **гострий дефіцит орної землі**, оскільки зберігалось поміщицьке землеволодіння (**40%** усіх орних земель краю).

Розвиток кооперативного руху: “Свій до свого по своє”

Перший кооператив “Народна торгівля” виник у
1883 р.

Перед Першою світовою війною на
західноукраїнських землях діяло **1500** різних
кооперативів: у Східній Галичині – 1300, у Північній
Буковині – близько 200, декілька – в Закарпатті.

Причини

- На початку ХХ ст. в українських землях розвиваються різні **форми економічних об'єднань населення**.
- Найважливішою з них стає **кооперація** як **рух самооборони** економічно слабких і соціально принижених верств населення.

НАРОДНА ТОРГІВЛЯ

- «Народна торгівля» — перший український кооператив.
- Створений 1883 року у Львові з ініціативи **Василя Нагірного** і **Аполлона Ничая**.
- Мета - **оптове постачання** «з перших рук» і **навчання українського населення веденню власної торгівлі**.
- По містах «Народна торгівля» організовувала власні склади та крамниці, яких станом на 1914 рік мала **19**, об'єднуючи **1244** членів (в тому числі **93** кооперативи).
- З «Народною торгівлею» співпрацювала **831** дрібна українська крамниця.
- З 1907 кооператив змінив статус і став **союзом торговельно-господарських спілок**, маючи за мету перетворення громадських крамниць (які були при церквах, читальнях «Просвіти» тощо) в кооперативи рогдельського типу.

Василь Степáнович Нагíрний
(1848 — 1921)

український галицький архітектор та громадський діяч кінця ХІХ — початку ХХ століть. Засновник товариств «Славія», «Народна торгівля», «Сокіл», «Зоря», «Дністер», «Народна Гостиниця», «Товариство для розвою руської штуки».

Батько галицької кооперації.

Monasterzyska. Rynek sklep. Narodna Torhowni.

Монастирська. Ринок, еклев.
Народної Торговлі.

Monasterzyska Ringplat

Перший український кооперативний банк "Віра"

- У **1894 р.** в Перемишлі з ініціативи адвоката Теофіла Кормоша виник перший український кредитний кооператив "Віра".
- Організаційні основи утворення й діяльності було викладено в посібнику **"Практичний підручник для товариств завдаткових"**, написаному Т. Кормошем, а створені таким чином кредитні установи отримали в народі назву **"кормошівок"**.
- За зразком "Віри" 1895 р. при кооперативному страховому товаристві "Дністер" у Львові було відкрито кооперативний банк "Дністер", реорганізовано "Касу завдаткову" у Стрию, виникли повітові каси у Тернополі, Золочеві, Станиславові (тепер Івано-Франківськ), Коломиї ("Покутський союз кредитовий"), Новому Сончі ("Лемківський банк"), Тереховлі (позичкова каса "Поміч").

Теофіл Кормош

(1863—1927) —
український адвокат,
громадський діяч, доктор
права, посол до
Галицького сейму 10-го
скликання.

Кооперативний банк "Дністер",

- Українську банківську справу у Львові започатковано створенням 1895 р. банку з обмеженою відповідальністю "Дністер», який був **товариством взаємного кредитування**, надаючи матеріальну допомогу своїм членам.
- На кінець 1912 р. у ньому було: членів - 5968, капіталу - 474,3 тис. крон, вкладів - 3683,4 тис. крон, банківських кредитів - 695,5 тис. крон, позичок членам - 4495,0 тис. крон, зокрема українським кредитним кооперативам - 933,6 тис. крон. Загальна сума балансу сягала 5 млн крон.
- За 17 років роботи банк **відрахував на культурно-освітні цілі 120 тис. крон.**

Позичкова каса "Поміч"

- Позичкову касу "Поміч" у **Теребовлі** засновано **1895 р.**
- У перший рік існування вона мала 64 члени, 1186 крон паїв, 158 крон запасного фонду, 2112 крон вкладів і видала 4170 крон позичок.
- До 1900 р. товариство оперувало тільки вкладами членів і власними капіталами (пайовим і запасним), а згаданого року вперше взяло позичку сумою 2000 крон на поповнення оборотних коштів.
- До 1912 р. воно збільшило свої зовнішні кредити до **126 940 крон.**
- Товариство відігравало велику роль в економічному й культурному житті повіту, **надаючи постійну допомогу гуманітарним установам і фінансуючи їхні акції.** Наприклад, 1912 р. зі свого чистого прибутку воно дало кошти на допомогу читальням, українській школі в Теребовлі, товариству "Просвіта", народному фонду, "Рідній школі".

Поширення кооперативного руху

- У Східній Галичині під керівництвом молодих національно свідомих **юристів, священиків, учителів** населення міст і сіл організовувало **кредитно-позикові та споживацькі кооперативи**, будувало **народні доми, громадські лавки, комори, каси, читальні**.
- Свій внесок у розвиток кооперативної справи зробив **митрополит А.Шептицький**, який у своєму посланні (1904 р.) зобов'язав священиків очолити кооперативні організації та установи на місцях.

Митрополіт **Андрей Шептицький**

- єпископ Української греко-католицької церкви;
- з 17 січня 1901 року Митрополит Галицький та Архієпископ Львівський — предстоятель Української греко-католицької церкви.

Кооперативні союзи

- На межі століть у Галичині постають численні **кооперативні союзи**: Сільський союз **«Господар»** (1898 р.), **Крайовий кредитовий союз** (1898 р.), **Союз молочарських спілок** (1904 р.), **Союз для збуту худоби** (1904 р.) та ін.
- Відбувається не тільки зростання кількості, а й **об'єднання окремих кооперативних союзів**. У 1911 р. на базі 30 торговельних сільськогосподарських спілок постав великий **Сільськогосподарський крайовий союз торговельних спілок**, що 1914 р. об'єднував 609 товариств.

Кооперативний рух в Буковині

- 1903 р. створена **«Селянська каса»**, у віданні якої перебували десятки виробничих, кредитних і споживацьких кооперативів.
- Керував «Селянською касою» **професор Чернівецького університету С. Смаль-Стоцький.**

**Степán Йóсипович
Смáль-Стóцький**
(1859 — 1938)

—
український мовознавець
і педагог; визначний
громадсько-політичний,
культурний, економічний
діяч Буковини.

Вплив кредитних товариств на майнове розшарування селян

- Багато землевласників не змогли пристосуватися до ринкових умов і продавали або здавали свої землі в оренду. Покупцями, як правило, були заможні селяни. **Гроші на купівлю землі можна було взяти в кредитних товариствах.**
- На початку ХХ ст. найбільшим серед них було товариство «Земля». У 1909 р. митрополит А. Шептицький, поміщики М.Василько, Ю.Романчук та ін. заснували **акціонерний Земельний іпотечний банк**. Він фінансово підтримував **кредитні кооперативні спілки**.
- Паралельно існували **каси взаємодопомоги**, які займалися дрібним кредитуванням селян.

2. Розвиток українського руху

Вплив Української греко- католицької церкви на піднесення національної свідомості населення Західної України

Митрополіт
Андрей Шептицький

з 17 січня 1901 р.
Митрополит
Галицький та
Архієпископ
Львівський —
предстоятель
Української греко-
католицької церкви.

Зміни з приходом А. Шептицького

- З приходом митрополита А. Шептицького (1900) **греко-католицька церква знову стала вагомим чинником національного руху Східної Галичини.**
- Значна увага приділялася **розвитку господарських та культурних потреб українського селянства.**
- За сприяння церкви виникла **мережа культурно-просвітніх та господарських організацій.**

Боротьба політичних партій Західної України за реформу виборчої системи

Участь західних українців у політичному житті Австро-Угорщини

- Унаслідок існуючого розподілу парламентських мандатів у 1897 р. на одного посла до рейхсрату в Зальцбурзі припадало в середньому **28 900 осіб**, у Тіролі — 38 700, у Верхній Австрії — 39 200, у Галичині — **89 700**, на Буковині — **58 700 осіб**.
- За законом про загальне виборче право, який почав діяти з 1907 р., західні українці отримали лише **6,4 % від загального числа мандатів**, хоча все **українське населення становило 13,2 % населення Австрії**.

Участь західних українців у політичному житті Австро-Угорщини

- Унаслідок існуючого розподілу парламентських мандатів у 1897 р. на одного посла до рейхсрату в Зальцбурзі припадало в середньому **28 900 осіб**, у Тіролі — 38 700, у Верхній Австрії — 39 200, у Галичині — **89 700**, на Буковині — **58 700 осіб**.
- За законом про загальне виборче право, який почав діяти з 1907 р., західні українці отримали лише **6,4 % від загального числа мандатів**, хоча все **українське населення становило 13,2 % населення Австрії**.
- Українське населення **Закарпаття** у складі Угорщини було **позбавлене свободи слова і друку, права на проведення зборів і демонстрацій**. На виборах до угорського сейму право голосу в селах мали лише **власники 10 і більше гольдів землі й ті, що володіли угорською мовою**. У виборах до сейму в 1914 р. в цілому по Закарпаттю брало участь **8—13 % населення**, причому понад 50 % виборців були угорцями та німцями. Голосування не було таємним. Ті, хто голосував проти кандидатів від уряду, зазнавали утисків, їх позбавляли роботи тощо.

**Особливості українського
національного руху
в Галичині
на початку ХХ ст.**

- Сформувалася **свідома українська спільнота, що** вела боротьбу за **здобуття нових політичних прав для українців.**
- **Змінилося співвідношення сил між поляками та українцями в Галичині:** польська еліта зберігала монополію на владу в краї, але **українці своєю згуртованістю і свідомістю значно перевищували поляків.**
- Політична боротьба поєднувалася **із соціальними виступами** галицьких селян і робітників.

Загострення польсько-українських відносин

- *На початку ХХ ст. українсько-польські відносини набули гостроконфліктного характеру.*
- Конфронтація розгорталася навколо трьох основних проблем:
  - селянського питання;
  - суперечок навколо університету;
  - вимог щодо проведення виборчої реформи (до віденського парламенту і Галицького сейму).

**Особливості українського
національного руху
на Буковині
на початку ХХ ст.**

Зростання політичної боротьби

- «Національна Рада русинів на Буковині» розгорнула **боротьбу за введення загального прямого рівного виборчого права.** У 1907 р. на виборах за новим виборчим законом **у всіх українських виборчих округах перемогли народовці.**
- **Народовці посилюють роботу серед селян.** Напередодні Першої світової війни майже **в кожному українському селі** вони організували **читальню.**

Економічна боротьба

- **1903 р.** засновано **союз хліборобських спілок Буковини «Селянська каса»** (голова **С. Смаль-Стоцький**), який об'єднав капітали місцевих кооперативних спілок.
- **1913 р.** виникла **страхова компанія «Карпатія»**.

Культурні та молодіжні товариства

- Бурхливо розвивалися молодіжні **спортивно-пожежні товариства «Січ»**. На **1910 р.** товариства існували в 110 селах краю.
- Активно діяли українські культурно-просвітні товариства: **«Руська бесіда»** мала 8 філій і понад 120 читалень на місцях; **«Руський народний дім»**, яке для незаможних українських дітей відкрило **«Бурсу ім. Ю. Федьковича»**.
- Діяли **станові організації «Руська школа»** (учительство), **«Зоря»**, **«Поміч»** (ремісники), **«Праця»** (робітники), **«Жіноча громада»** (жінки) тощо.

Формування буковинських організацій і партій

«Національна Рада русинів на Буковині»

Радикальна партія

«Руська Рада»

«Національна Рада русинів на Буковині»

- У листопаді 1905 р. у Чернівцях було скликано **Національну Раду**, на яку прибули представники всіх українських товариств краю, депутати буковинського сейму та австрійського парламенту.
- Тут відбулося організаційне оформлення **буковинського народовства в політичну партію**, яка мала офіційну назву — **«Національна Рада русинів на Буковині»**, неофіційну — **національно-демократична партія**.

Лідери Національної Ради

НАШІ ПОСЛИ ДО ПАРЛЯМЕНТУ У ВІДНИ
(З БУКОВИНИ)

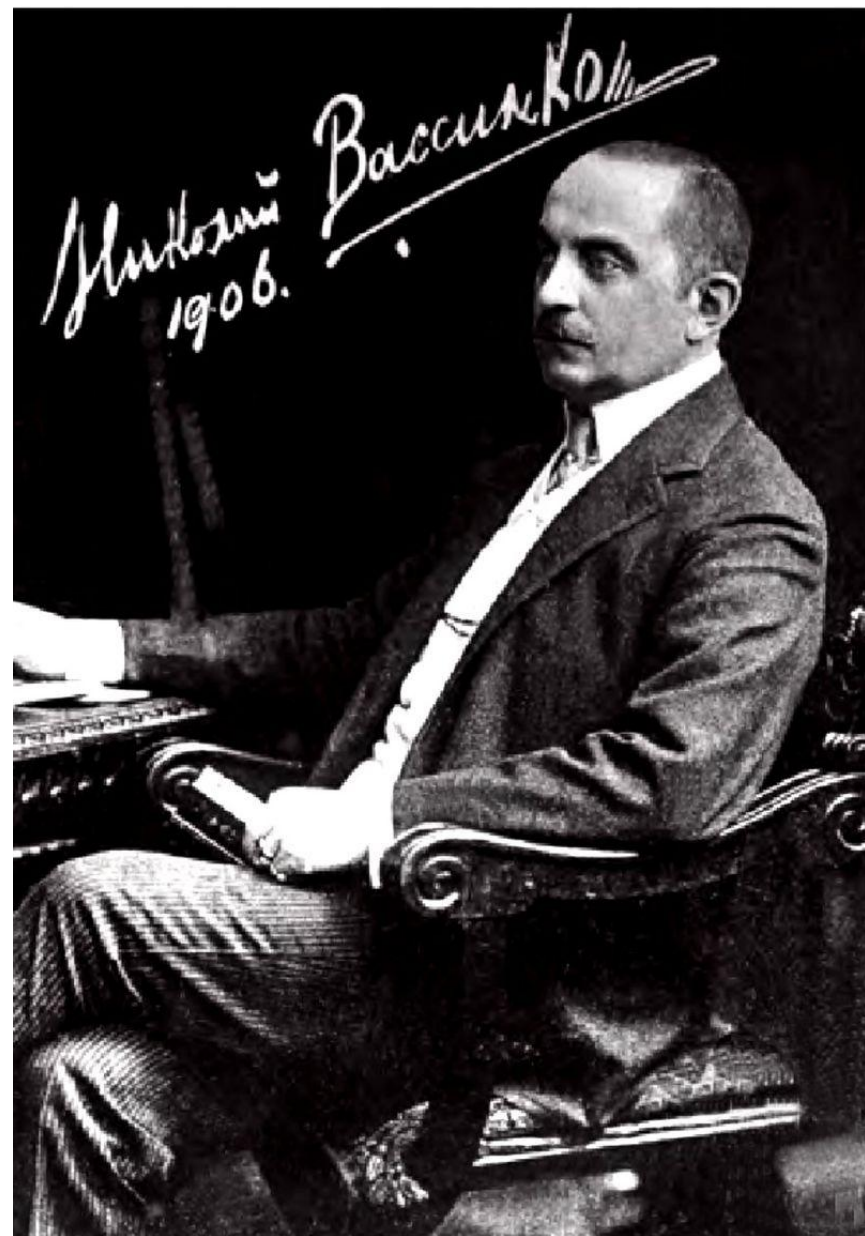
МИКОЛА ВАСИЛЬКО

ДР СТЕФАН СМАЛЬ СТОЦКИЙ

Василько Микола Миколайович

(1868 — 1924)
український
громадсько-політичний
діяч, професійний
дипломат з Буковини.

Радикальна партія

- У червні 1906 р. утворилася Радикальна партія.
- **Мета:** поєднання боротьби за визволення українського народу із широкими соціально-економічними перетвореннями, **встановленням соціалізму.**
- Очолив партію **Галіп Т.М.** Друкований орган – **“Народна справа”**.

Галіп Теодот Мелетійович

(1873 – 1943)
український
письменник,
політичний і
культурний діяч.

«Руська Рада»

- **1909** р. відбулося відродження товариства «Руська Рада», тепер вже зі статусом **«мужицької партії»**.
- Ініціатором цих подій став лідер народовців **С. Смаль-Стоцький**.

Смáль-Стóцький Степáн Йо́сипович

(1859 — 1938)

український мовознавець
і педагог; визначний
громадсько-політичний,
культурний, економічний
діяч Буковини.

**Особливості українського
національного руху
на Закарпатті
на початку ХХ ст.**

Мадяризація і русофільство

- Розвивався у надзвичайно важких умовах *примусової мадяризації краю*.
- В українському національному русі цього періоду продовжував *панувати русофільський напрямок*.
- Завдяки опору *мукачівського єпископа Ю. Фірцака* та його прибічників угорська влада *не змогла придушити на Закарпатті український національний рух*.

Фірцак Юлій

Мукачівський
ЄПИСКОП

Народовці

- Розвиток народовського напрямку на Закарпатті відбувався під впливом і в тісній взаємодії з галицьким та буковинським народовством.
- Народовський напрямок у цей період був досить **аполітичним**, обмежувався питаннями **мови, літератури та освіти**. Народовці не домагалися надання автономії чи самоврядування краю, не виступали за приєднання його до решти українських земель. Головним завданням вважали **збереження існуючих проявів національного життя**, що в майбутньому могли б сприяти відродженню краю.
- Орган - **тижневик «Наука»** (1897), редактором якого з 1903 р. був греко-католицький священник **А. Волошин**.

Волошин Августин Іванович

(1874— 1945)

український політичний,
культурний, релігійний діяч,
греко-католицький
священик Мукачівської
єпархії,

1938 р. **прем'єр-міністр**
автономного
уряду **Карпатської України**,
в 1939 р. став **президентом**
цієї держави

3. Діяльність національних і
спортивно-фізкультурних
організацій «Сокіл», «Січ»,
«Пласт»

Товариство “Сокіл”

Тіловиховне (руханкового профіля) товариство, яке відіграло значну роль у **національному відродженні слов'янських народів**, зокрема чехів. Перший «Сокіл» заснував **Мирослав Тирш** в **1862 р. у Празі** з метою поширення не тільки фізкультури на зразок німецьких «турнферайнів», але й пробудження національної свідомості чеського народу. (У 1930-х роках чеський «Сокіл» нараховував 600 000 членів).

За прикладом чехів інші слов'янські народи перебрали сокільську ідею, засновуючи свої національні сокільські організації: у **1907 р.** вони об'єдналися у **Всеслов'янський сокільський союз**, який відбував масові сокільські здвиги з участю «Соколу» слов'янських народів.

Виникнення

- Український «Сокіл» постав 11 лютого **1894 р.** у **Львові** (Польське Товариство Руханкове «Сокіл» у Львові — 1867; до нього належали і дехто з українців).
- Статут «Сокіл» взорувався на чеському статуті «Сокіл», територією діяльності були **Галичина** й **Буковина**. Перший голова **Василь Нагірний** (до 1900), справник — Володимир Лаврівський (обидва піонери сокільського руху). Метою товариства «Сокіл» — **виховувати в українському народі єдність, народну силу й почуття честі шляхом плекання фізкультури, а разом з тим витривалість, рухливість, підприємність, розуміння праці у спільному гурті, дисципліну.**
- За ініціативою **А. Будзиновського** «Сокіл», поряд **руханки** і **змагань**, присвятив увагу **пожежній справі** (до 1932), **мандрівництву**, а також **фехтуванню**, **«наколесництву»** — велосипедному спортові, з 1912 — вправам у **стрілянні**.
- Великі заслуги для розбудови «Сокіл» поклав **І. Боберський**, з 1901 — керівник учительського гуртка «Сокіл», 1908 — 14 гол. «Сокіл». Тоді ж «Сокіл» поширив свою діяльність на всю Галичину: по містах виникли переважно руханкові філії «Сокіл» (перший засновано 1902 у Станиславові), по селах — руханково-пожежні філії (*також: «гнізда»*) під назвами «Січ» або «Сокіл» (вибір назви залишався за засновниками філій).

**Іва́н Миколайович
Бобе́рський**
(1873 —1947)

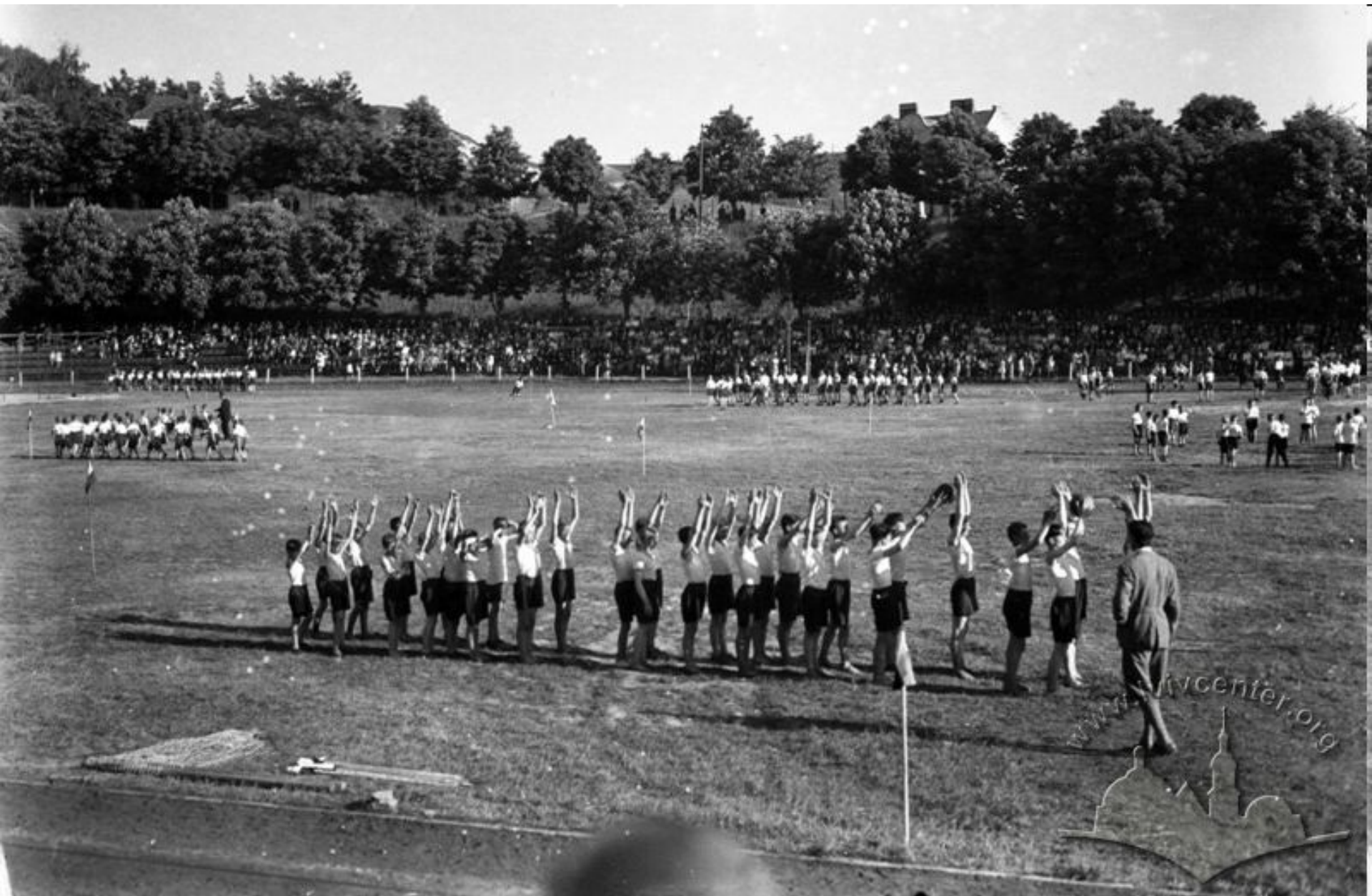
український педагог,
організатор, фундатор,
теоретик і практик української
національної фізичної
культури, організатор
сокільсько-січового руху,
автор підручників з фізичного
виховання молоді. Як автор
назви «Пласт», сприяв
становленню Пласту. Голова
товариства «Сокіл-Батько»
(1908–1914), член Бойової
управи і четар УСС.

Діяльність

- Як і тіловиховна організація «Січ», **«Сокіл-Батько»** влаштовував **масові здвиги**: окружні (перший у Стрию 1906, в Тернополі 1910) — і крайові (у Львові — 1911, 1914). **Шевченківський здвиг** відбувся на площі «Сокіл-Батько» — «Українському городі» 28 червня 1914 — і був масовою маніфестацією бл. 12 000 членів «Соколу», «Українського Січового Союзу», «Пласту» та спортових дружин. А в 1912 український «Сокіл» брав участь у Всесловянському сокільському здвигу у Празі з нагоди 50-ліття чеського «Соколу».
- Крім уже згаданих, серед визначних діячів «Соколу» до 1914 були: К. Гутковський, Ю. Вінцовський (голова секції фотографічної і велисопедичної), Я. Вінцовський (псевд. Ярославенко, композитор сокільських пісень та гімну «Соколи, соколи, ставайте в ряди»), М. Волошин, Й. Доманик, Л. Лепкий, Р. Дигдалевич, Ціпановський та ін.
- **На Наддніпрянщині було і кільканадцять (найбільша у Києві) клітин російського «Соколу», до яких належали також українці.**
- Зростання числа «Соколів» і «Січей», об'єднаних у централі «Сокіл-Батько» (з 1909 назва централі у Львові), таке: 1902 — 6, 1903 — 70, 1905 — 243, 1907 — 373, 1910 — 601, 1914 — 974. Найгустішою була мережа у Львівському повіті і на Поділлі, рідка — на Покутті й Буковині (2 клітини), на яких насамперед була поширена організація «Січ»; кількість членів бл. 33 000. Додатком до тіловиховної діяльності «Сокіл» було плекання співу, музики, аматорського театру тощо. З 1912 «Сокіл-Батько» організував Стрілецькі сокільські курені (організатор С. Горук); тому зустрічається назва — Руханково-стрілецьке товариство «Сокіл».

www.rockcenter.org

Спортивно-пожежно- руханкове товариство «Січ»

«Січ» — спортивно-пожежно-руханкове товариство, поширене в 1900—1930 роках у Галичині, а також на Буковині, Закарпатті та в еміграції.

Виникнення

- Перша «Січ» заснована **Кирилом Трильовським («січовим батьком»)** в с. **Завалля Снятинського повіту 5 травня 1900 року**.
- Далі «Січі» створилися в Коломийському і Городенківському повітах, поширилися в Галичині і Буковині.
- Організаційною надбудою «Січей» були **повітові «Січі»**, а з 1908 р. — **централя**, заснована у **Станиславові (Головний Січовий Комітет** — голова К. Трильовський, заступник І. Сандуляк-Лукини, секретар І. Чупрей, скарбник М. Лагодинський) і перейменована **1912 року** у Львові на **Український Січовий Союз** (генеральний отаман К. Трильовський, головний осавул Я. Весоловський, головний писар М. Балицький, головний скарбник С. Винників, головний обозний Д. Катамай, головний четар Ф. Калинович).
- Активними організаторами «Січей» також були: А. Кузьмич, Ю. Соломійчук-Юзенчук, П. Шекерик-Доників, А. Чайковський, Р. Ставничий, Л. Лепкий, Р. Дашкевич, Г. Ничка, В. Гуркевич, В. Лисий, В. Бемко, Д. Вітебський, С. Ріпецький, М. Угрин-Безгрішний, О. Демчук, М. Хробак, О. Семенюк та багато інших (здебільша **діячі Радикальної партії**).

**Кири́ло Йо́сифович
Трильо́вський**
(1864 — 1941)

галицький адвокат,
Громадсько-політичний діяч,
основоположник і один із
засновників Української
радикальної партії,
засновник «Січей»,
голова Бойової управи УСС,
делегат Української
Національної Ради ЗУНР

Діяльність

- Члени «Січей» мали дотримуватися своєї **народної ноші**; їхньою відзнакою була **малинова стрічка** («лента»), ношена через плече з написом «Січ» в .... З 1910 у селах, в яких уже не носили народного одягу, як і в міських «Січах», був обов'язковий відповідний **однострій** з січовою стрічкою. Кожний січовик носив **топірець**. Сільські і повітові «Січі» мали свої **прапори**.
- **Перший з'їзд** «Січей» відбувся у **Коломиї (1902)**, далі у Станіславі (1911), в Снятині (1912) і найбільший, так званий **Шевченківський Січовий Здви́г** (за участю бл. 12 тис. членів «Січей», «Сокола», «Пласту», Українських Січових Стрільців) — **28 червня 1914 р.** У січових святах брали участь також представники чеських, хорватських і словенських руханкових товариств.
- 1913 року «Січей» було понад **900**, де об'єднувалися близько **80 тис. «січовиків»**.
- Популяризації й поширенню січового руху сприяли видавані й редаговані К. Трильовським й І. Чупреєм **співаники, календарі** («Отаман», «Запорожець»; до 1914 р. — 11 річників), **періодичні видання**: місячники «Зоря», «Хлопська правда», як також офіційний орган «Січей» — **«Січові Вісти»** у Львові.

Товариство “Пласт”

«Пласт» — **скаутська організація України**, мета якої сприяти всебічному патріотичному самовихованню української молоді на засадах християнської моралі, на свідомих, відповідальних та повновартісних громадян місцевої, національної та світової спільнот, і на провідників українського суспільства.

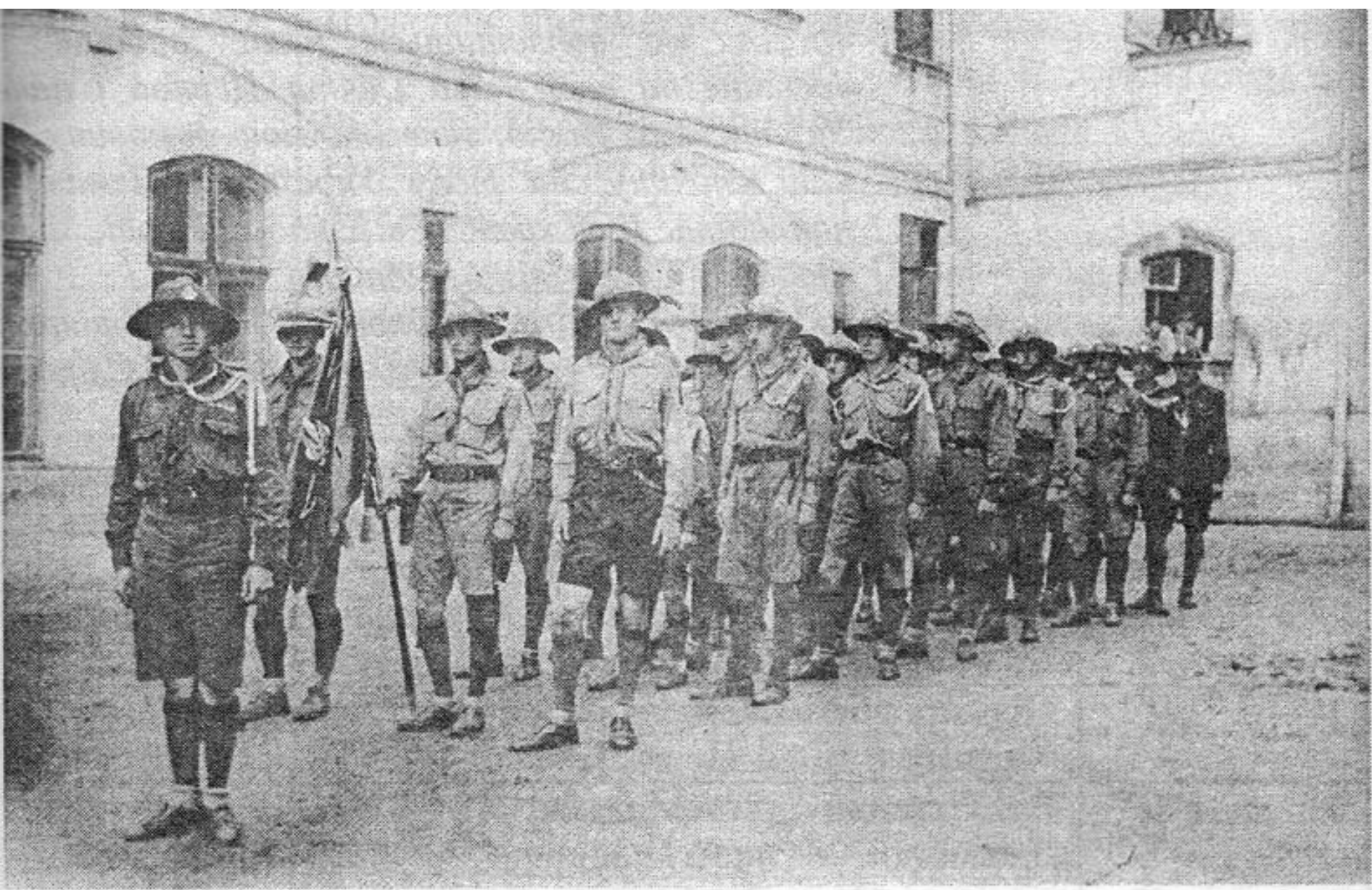
Заснування

- У 1908 р. засновник скаутського руху **Бейден-Пауел** видав книжку «Скаутинг для хлопців» (англ. *Scouting for boys*), яка була перекладена багатьма мовами світу. Зокрема українською мовою її переклав **Олександр Тисовський**, один із засновників перших пластових (скаутських) гуртків **при Академічній гімназії у Львові**.
- Незалежно від Тисовського пластові гуртки почали також творити **Іван Чмола та Петро Франко**.
- Дата заснування «Пласту» — **осінь 1911 р.**, а перша пластова присяга відбулася 12 квітня 1912 р., коли першу пробу на ступінь «учасника» здали та прийняли Пластову присягу на вірність Богові та Україні близько 40 осіб. Згодом оформився **Організаційний пластовий комітет у 1913 р.**, який об'єднав розрізнені пластові гуртки в **масштабну крайову організацію**.
- Протягом 1912 р. пластові гуртки поширились по всій Галичині. Австрійська влада ставилася прихильно до створення спортивних молодіжних організацій і тому підтримувала діяльність «Пласту».
- У 1913 р. було проведено перший мандрівний табір Пласту.

Розвиток

- На початку 1914 р. пластові осередки існували **у всіх великих містах Галичини**. Однак вони не співпрацювали між собою та не мали централізованої влади.
- З метою координації праці пластових гуртків **12 лютого 1914 р.** у **Львові** було скликано **Пластовий 3'їзд**, на якому було створено керівний орган Пласту — **Центральну Пластову Управу (ЦПУ)**. ЦПУ провела реєстрацію всіх пластових осередків, та розділила їх на **11 округ**. Було налагоджено **видання пластової літератури, затверджено проект пластового однострою та пластових відзнак**.
- Фундаментальною працею для виховання молоді стала книга **Олександра Тисовського «Пласт»**, якою користувались усі пластові осередки. Кількість пластунів станом на 1914 р. складала близько 800 осіб, а осередки організації поширились по всій Галичині, Закарпаттю та Буковині.
- За три роки діяльності відомості про «Пласт» як про військову патріотичну організацію поширились по всій Західній Україні, і з початком Першої Світової війни **більшість пластунів зголосилися воювати в лавах Січових Стрільців**.

www.khodoriv.at.ua

Донцов Дмитро Іванович

(1883 - 1973)

український літературний
критик, публіцист,
філософ, політичний діяч,

**засновник
теорії інтегрального
націоналізму**

Політична діяльність Д.Донцова (1905-1916)

- Студентом почав інтенсивну політичну діяльність і 1905 р. вступив до **Української соціал-демократичної робітничої партії**. Його двічі арештовували: 1905 у Петербурзі та 1908 у Києві. Після другого арешту й восьми місяців ув'язнення заходами родичів його випускають на поруки і 1909 р. він виїхав у **Галичину**.
- У 1909–1911 роках **навчався у Віденському університеті**, там же одружився з українською студенткою Марією Бачинською. Провчившись 4 семестри у Відні, 1911 переїхав до **Львова**, де продовжив навчання. 1917 р. одержав ступінь доктора юридичних наук.
- 1913 р. Донцов через конфлікт на національному підґрунті **вийшов з УСДРП**.
- З 1914 проживав у Відні й Берліні, а з 1916 — у Швейцарії, активно включився у роботу **Союзу Визволення України (СВУ)**, заснованого 4 серпня 1914, згодом став **першим головою СВУ**.

Участь в українській революції

- На початку 1918 р. повернувся до Києва, де працював у гетьманських урядових структурах, 24 травня наказом гетьмана став директором Української Телеграфічної Агенції (УТА) при уряді гетьмана Павла Скоропадського (Бюро преси при міністерстві внутрішніх справ). Разом з Липинським, Шеметом створив Партію хліборобів-демократів.
- Протягом 1919–1921 рр. — шеф Українського пресового бюро при посольстві УНР у Берні (Швейцарія).

Створення інтегрального націоналізму та критика комунізму

- З 1922 — знову у **Львові**, редагував журнали **«Літературно-науковий вістник»**, **«Заграда»**, **«Вістник»**, друкувався у німецькій, швейцарській та польській періодиці.
- 1926 написав свою **провідну роботу «Націоналізм»**.
- Займався публічною діяльністю, виступаючи заочним опонентом апологетів ідеї комунізму, роблячи розлягли доклади перед громадою.
- У жовтні 1929 у Львові виступив з критичною доповіддю про сутність здійснюваної в УРСР політики українізації; промова теоретика українського націоналізму стала відвертою альтернативою промові Скрипника, виголошеній у Львові вереснем 1929.

